

دانشمند

۱۹۳

و به طور عمده به زبان عربی است، اما در بین آنها شمار زیادی نسخه‌های خطی فارسی و ترکی نیز یافت می‌شود. اغلب نسخه‌های خطی در مجموعه‌های اندونزیایی کتابخانه، به زبان جاوه‌ای^۳ است، و تعدادی از آنها به زبانهای مالایایی^۴، بوگیایی^۵، آچه‌ای^۶، ساساکی^۷ و نیز به دیگر زبانهای نه‌چندان شناخته شده‌است. این نسخه‌های خطی، بزرگ‌ترین مجموعه از این نوع است که در خارج از جنوب شرقی آسیا نگهداری می‌شود (برای نمونه ← برکونس - استولینک، ۲۰۰۱؛ ویتکام، ۱۹۹۳، ص ۳۴۹-۳۵۰؛ همو، ۲۰۰۶-۲۰۰۷).

منابع:

Christiane Berkvens - Stevelinck, *Magna commoditas: geschiedenis van de Leidse universiteitsbibliotheek 1575-2000*, Leiden 2001; J. Brugman and F. Schröder, *Arabic studies in the Netherlands*, Leiden 1979; *Islamic Manuscripts*. Retrieved Aug.5, 2012, from <http://www.islamicmanuscripts.info>; Willem Otterspeer, "The University of Leiden - an eclectic institution", *Early science and medicine*, vi, no.4 (2001); Elfriede Hulshoff Pol, *The first century of Leiden University Library*, Leiden 1975; Petrus Voorhoeve, *A handlist of Arabic manuscripts in the Library of the University of Leiden and other collections in the Netherlands*, The Hague 1980; Jan Just Witkam, *Inventory of the Oriental manuscripts in Leiden University Library*, Leiden 2006-2007; idem, "The Netherlands", in *World survey of Islamic manuscripts*, ed. Geoffrey Roper, vol.2, London: Al-Furqān Islamic Heritage Foundation, 1993.

/ یان یاست ویتکام /

دانشگاه مطالعات عالی تونس ← دانشگاه

دانشمند، اسماعیل حامی، مورخ، ادیب و اندیشمند معروف ترک، در قرن چهاردهم. او از نسل دانشمند غازی بنیان‌گذار خاندان دانشمندیه^۸ بود. در ۱۳۰۷ (← د.د. ۱۰۰۷) ترک، ذیل ماده) یا ۱۳۱۷ (اصلان^۹، ص ۳۷۰؛ ایشیق^۹، ذیل ماده)، در مرزیفون^۱، واقع در شهرستان آماسیه، به دنیا آمد. پدرش حاکم جبل غربی در طرابلس غرب (لیبی) بود. اسماعیل پس از گذراندن دوره متوسطه در شام، در ۱۳۳۰ از مکتب ملکیه (مدرسه علوم سیاسی) در استانبول فارغ‌التحصیل شد

تهیه و خرید نسخه‌های خطی اسلامی ادامه یافت. به این ترتیب تا ۱۲۳۵/۱۸۲۰، شمار نسخه‌های خطی اسلامی کتابخانه لیدن به بیش از دو هزار رسید (← بروکمان و اشرودر، ص ۲۲، ۲۵). در دوران استعمارگری هلند، نسخه‌های خطی اسلامی بسیاری، از مناطقی که امروز اندونزی نامیده می‌شود، به لیدن منتقل شد که به افزایش تصاعدی نسخه‌های خطی کتابخانه انجامید. در اواخر سده هجدهم / دوازدهم حدود هفت هزار نسخه خطی شرقی که اغلب از اندونزی بودند، وارد کتابخانه لیدن شد؛ هرچند همه این نسخه‌ها، محتوای اسلامی نداشتند. خرید کتابخانه فردی به نام امین بن حسن حلوانی مدنی، حاوی نسخه‌های خطی عربی، در ۱۸۸۳/۱۳۰۰، نشان می‌دهد که خرید کتاب از خاورمیانه نیز ادامه داشته‌است (← فوروهوه، همانجا). استعمار تنها راه ورود مجموعه‌ها به کتابخانه لیدن نبود؛ در دوران پس از استعمار نیز، نسخه‌های خطی کتابخانه افزایش یافت. پس از مرگ هورخرونیه^۱ در ۱۳۱۵/۱۹۳۶ ش همه نسخه‌های خطی او که بیشتر به زبان اندونزیایی بود، بنا به وصیتش به کتابخانه اهدا شد (همان، مقدمه گروت، ص XVII-XII). در ۱۳۵۳/۱۹۷۴ ش شمار نسخه‌های خطی شرقی کتابخانه به حدود چهارده هزار و تا پایان ۲۰۰۵/۱۳۸۴ ش به بیش از ۲۶'۰۰۰ نسخه افزایش یافت.

تجهیز کتابخانه، علاوه بر فراهم آوردن مجموعه‌ای از نسخه‌های خطی، با ایجاد امکانات و تأسیسات مناسب، تالار مطالعه مجهز، میکروفیلم کردن و دیجیتال کردن اسناد و مدارک، ادامه یافته‌است. همچنین یک کارگاه مرمت مجهز، حفظ و نگهداری آثار خطی کتابخانه لیدن را تضمین کرده‌است.

کتابخانه لیدن، مجموعه‌ای با عنوان < فهرست نسخه‌های خطی > چاپ کرده که در آن شمار بسیاری از نسخه‌های خطی، نمایه و به طور کامل معرفی شده‌است (فوروهوه، همان مقدمه، ص VI-VII؛ نیز ← ویتکام، ۲۰۰۶-۲۰۰۷). بسیاری از این فهرستها از ۱۳۸۵/۲۰۰۶ ش به بعد صرفاً به صورت الکترونیکی در پایگاه اطلاع‌رسانی کتابخانه دانشگاه منتشر می‌شوند. ساختمان جدید کتابخانه در ۱۳۶۲/۱۹۸۳ ش تکمیل شد و از آن زمان به بعد نظام ماشینی و الکترونیکی کتابخانه توسعه یافته‌است. در این سالها هم‌زمان با به کارگیری نظام ماشینی و الکترونیکی، تعداد کاربران برخط (آنلاین) کتابخانه افزایش یافته‌است.

در کتابخانه لیدن حدود شش هزار نسخه خطی از خاورمیانه نگهداری می‌شود. این نسخه‌ها حاوی متون گوناگون

1. Snouck Hurgronje

2. *Codices manuscripti*

3. Javanese

4. Malay

5. Buginese

6. Acehnese

7. Sasak

8. Aslan

9. Işık

10. Merzifon

ilim dalı : TTM

02 KASIM 1998
madde : Dânişmend İsmail Hâmî

A. Br. : c. VI , s. 536

B. L. : c. IV , s. 2876

F. A. : c. , s.

M. L. : c. IV , s. 386

T. A. : c. II , s.

953
DA. I

Dânişmend, İsmail Hamî

IRACA

İzahlı İslâm târihî kronolojisi / by
İsmail Hamî Dânişmend.- İstanbul: Bâb-ı-Âli
Yayınevi, 1960.

vol.; 27 cm.

Library has vol. 1

only

1055

1. History, Islam I. Title

DÂNİŞİ

Divan nüshası yine S. N. Ergun'a göre Remmal Dânişi'ye aittir.

Kay.: *IMZKZEK* s.502; *NAFE* v.141; *NAZZE*, 1999, s.78-79, *OM* 2/173; *SO* 3/517; *TDEA* 2/; *TeşŞ/G* s.125-126; "Dâniş", *TGDEİS* s.96: *TN* 1/(273)1131; *TŞ* 3/1141-1144; *TŞM*, 2000.s.178-188; *VF* 1/748; *VSMR* s.159. ♦F. HANÇERLİOĞLU-KILIÇ

DÂNİŞİ (?- 1608/9): Divan şairi. Edirne'de doğdu. Asıl adı Mustafa'dır. Çok kabiliyetli, zeki bir gençken öğrencilik yıllarında öldü (1027/1618). Üzünkaldırım mezarlığına defnedildi. Dânişî'den kısaca *Enis'ül-müsamerin*'de bahsedilmektedir. Mahmud Urî'nin *Cevrî Tarihinde* de şairin bir beyti vardır.

Kay.: *ET* s.240; *Enisü'l-Müsamerin* (İÜK Ty 451) v.77ab; *Riyaz-ı Belde-i Edirne*; *Cevrî Tarihi*, *TGDEİS* s.97; *TŞ* 3/1144-1145. ♦G. OKUTAN

DÂNİŞİ (16/17.yy.): Divan şairi. S.N. Ergun, İÜK Ty nu.46'da kayıtlı bir şiir mecmuasında Dânişî Çelebi başlıklı mutasavvıfâne yazılmış dört şiir buldu ve bunlardan bir müsaddesle iki tahmisi yayımladı

Kay.: *TŞ* 3/1139-1140. ♦Yaz.Krl.

DANIŞMEND, İsmail Hâmi (1887?-/1892-12.4.1967): Tarihçi, yazar. Merzifon'da doğdu. Soyü Danişmend Ahmed Gaziye dayanmaktadır. Babası Cebel-i Garbî mutasarrıflarından Mehmed Emin Kâmil Beydir. Düzenli bir ilk öğretim görmedi. Özel öğretmenler tarafından yetiştirildi. Şam İdadisinin son sınıfına imtihanla kaydoldu. Orta öğrenimini Beyrut'ta yaptı. İstanbul'da Mekteb-i Mülkiye'yi bitirdi (1913). Yüksek öğrenimini Paris Collège de France'da tamamladı. Yurda dönüşünde kısa bir süre Hariciye Nezaretinde üçüncü kâtiplik yaptı. Sonra İstanbul Maliye Meslek Mektebinde tarih öğretmenliğine geçti. Sonra İstanbul Edebiyat Fakültesine Dinler tarihi müderris yardımcısı oldu. 1914'te Mülkiye Mektebinde öğretmen yardımcısı olarak siyasî tarih ve medeniyet tarihi dersleri verdi. Sekiz ay sonra Bağdat Hukuk Mektebi müdürlüğüne atandı ve dört yıl bu görevde bulundu, Cihan Harbi bitince İstanbul'a döndü. (1918). Sivas Kongresine İstanbul delegesi olarak katıldı. *Memleket* gazetesini kurdu. Gazetede ateşli yazılar yüzünden gazete kapatıldı. İsmail Hâmi doğduğu yere Merzifon'a döndü. *Hâkimiyet-i Milliye* ve *İrâde-i Milliye* gazetelerine yazdığı yazılarla Millî Mücadeleyi destekledi. Cumhuriyetin ilânından sonra İstanbul'a yer-

leşerek resmî bir görev almadı. Kendini Türk ve İslâm tarihi araştırmalarına verdi. *Düşünüyorum* (1910), *Kanat* (1910), *Medeniyet* (1919), *Türklük* (1939) adlı gazete ve dergilerin kuruculuğunu, sorumlu müdürlüğünü veya başyazarlığını yaptı. Gençlik yıllarında Muhtî mahlasıyla divan tarzında, 1930'lardan sonra Râbia Hatun takma adıyla mistik şiirler yazdı ve *Aile* dergisinde yayımladı(1947-1949). Bu son şiirlerde derin, romantik bir aşk duygusu Azerî şivesine yakın bir söyleyişle ifade edilmiştir. Bu şiirlerin genç yaşta ölen eşi Nazan Hanıma ait olduğunu ifade etmiş de bu konudaki tartışma uzun yıllar sürmüştür. İstanbul'da vefat etti, Zincirlikuyu mezarlığında ilk eşi Nazan Hanımın yanına defnedildi. **Eserleri/Edebiyat:** *Destan ve Divan Edebiyatlarında İstanbul Sevgisi* (İst. 1941). **Şiir:** *Rabia Hatun Şiirleri* (İst. 1961). **Dil:** *Türkçe- Osmanlıca - Fransızca Sözlük* (İst. 1935), *Osmanlıca - Türkçe - Fransızca Sözlük* (İst. 1936), *Fransızca Kıyasî ve Gayrıkıyasî Fülleri* (İst. 1936), *Fransızca - Türkçe Resimli Büyük Dil Kılavuzu* (2 C. İst. 1954), *Tarihî Meseleler ve Menkıbeler Lugatı, Sümer-Türk Dil Birliği* (2 C.), *Tarih ve Coğrafyada Değişik İsimler Lugatı* (İst.1937). **Tarih:** *Türklerle Hind Avrupalıların Menşe Birliği* (2 C., İst. 1935,1936), *Ali Suavi'nin Türkçülüğü* (İst 1942), *Tarih Kurumuna Açık Mektup- Türk Kahramanlarına Ermenilik İsnadı üzerine* (İst. 1945), *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi* (4 C. İst. 1947-1955), *İstanbul Fethinin İnsanî ve Medenî Kıymeti* (İst.1953), *Fatih'in Hayatı ve Fatih Takvimi* (Ank.1953), *Baltacı'nın Prut Seferi* (İst. 1955), *İslâmın Üstünlüğü: Hristiyanlık Telkinatına Karşı İslâm Üstünlüğünün Tarihî Sebepleri* (İst.1959), *Türkiyat ve İslâmiyat Tetkikleri* (İst. 1956), *Türkler ve Müslümanlık -Türk Irkı Niçin Müslüman Olmuştu?*(İst.1959), *İzahlı İslâm Tarihi Kronolojisi* (İst. 1960), *Garp Menbalarına Göre Garp Medeniyetinin Menbaı olan İslâm Medeniyeti* (İst. 1961), *Garp Menbalarına Göre Eski Türk Seciye ve Ahlakı* (İst. 1961), *Tarih ve Efsaneye Göre Arapların İstanbul Seferi, Sadr-ı Azam Tevfik Paşanın Dosyasındaki Resmî ve Hususî Vesikalara Göre 31 Mart Vak'ası* (İst. 1961), *Garp Menbalarına Göre Eski Türk Demokrasisi* (İst. 1964), *Türklük Meseleleri* (İst. 1966), *Garp Menbalarına Göre Garp İliminin Kur'an-ı Kerim Hayranlığı* (İst. 1967), *Osmanlı Devlet Erkânı* (İst.1971), *Tarihî Hakikatler* (2 C.,İst. 1978). **Çeviri:** *Zarafet Budalası* (Molière'den, 1938), *Cimri* (Molière'den, 1938,1943) *Seyyid* (Corneille'den 1938), *Sinna*

إسماعيل دانشمند

١٣١٦ - ١٣٨٦ هـ

١٨٩٩ - ١٩٦٧ م

أسمه: هو المؤرخ إسماعيل حامي دانشمند.

مولده: ولد سنة ١٣١٦ هـ - ١٨٩٩ م

تعليمه وأعماله: تخرج من معهد باريس وكلية العلوم السياسية في «استانبول» ثم درس في جامعة «استانبول» فترة من الزمن، ثم انتقل إلى مدرسة الحقوق في بغداد، وكان متمسكاً بالقومية التركية. . وله كلام حسن في الدفاع عن الإسلام.

مؤلفاته:

- ١- إعجاب العلم الغربي بالقران الكريم.
- ٢- المسائل التركية.
- ٣- لماذا أسلم الأتراك.
- ٤- وحدة الأرومة التركية والهند الأوروبية.
- ٥- فكرة القومية التركية لدى علي سعاوي.

19 MAYIS 2001

(وهو تاريخ حياته ابتداء من سنة ١٣١٦ هـ - ١٣٥٠ هـ).

وفاته: توفي في مركز ناحية الحيتمة الداخلية باليمن يوم الأحد ١٤ محرم سنة ١٣٦٦ هـ - ١٩٤٦ م (١).

MADE TAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

(١) نشر العرف (٣٤٧/١)، نزهة النظر ص: ١٧٨، نيل الحسينين ص (١٨٤)، هجر العلم ومعاقله في اليمن ص (٢٠٢٦)، لسان صدق (١٤٨-١٤٩).

إسماعيل بن حسن عاكش

١٢٦٥ هـ - ١٣٢٢ هـ

١٨٤٩ - ١٩٠٤ م

اسمه : هو الشيخ العلامة القاضي إسماعيل بن حسن بن أحمد بن عبدالله بن عبدالعزيز بن الحسن بن الحسين بن محمد بن يحيى بن محمد بن علي بن عمر بن محمد بن يوسف الضمدي التهامي المعروف كوالده بعاكش . . ويرجع نسبه إلى سعد العشيرة القحطاني وعاكش اسم عرف به والد المترجم له فقط وأما قبل ذلك فتدعى الأسرة بالضمدي ومعنى عاكش في اللغة : الشعر (١) الطويل الغزير المموج .

مولده : ولد سنة (١١/١/١٢٦٥ هـ) في مدينة ضمد بمنطقة جازان.

نشأته وتعليمه : نشأ نشأة دينية لأنه من أسرة علمية فوالده العلامة المؤرخ المشهور بكتبه . . وجدته كان يلقب بشيخ الإسلام . .

شيوخه : قرأ القرآن وبعض المختصرات العلمية في الفقه والنحو والفرائض وغير ذلك على يد والده .

وقرأ على الشيخ أحمد بن محمد المعافا في النحو القطر وشرحه .

(١) هذا هو الصحيح أما ما ورد في نزهة النظر (١٨٧/١) فهو غير صحيح .

٦ - القيمة الإنسانية والحضارية لفتح استانبول .

٧ - الديمقراطية التركية القديمة حسب المصادر الغربية .

وفاته: توفي سنة ١٣٨٦ هـ - ١٩٦٧ م (١).

(١) قاموس المؤلفين لإحسان إشق ص ١٣٠، الأوضاع الثقافية في تركيا في القرن الرابع عشر الهجري ، ص: ٢٥٠ .

İsmail Hâmi Dânişmend'in basılmış eserleri

- ✓ 1 — Türkler'le Hind Avrupalıların Menşe' Birliği
1. C.: İstanbul, Devlet Basımevi; 1935; 374 sf.
2. C.: İstanbul, Devlet Basımevi; 1936; 255 sf.
- 2 — Türkçe - Osmanlıca - Fransızca Sözlük
İstanbul, 1935; 262 sf.
- 3 — Fransızca - Türkçe Resimli Büyük Dil Kılavuzu (Reşat Nuri, Ali Sühâ, Nurullah Ataç ile birlikde.)
1. C.: İstanbul, Kanaat Kitabevi; 1935; 808 sf.
2. C.: İstanbul, Kanaat Kitabevi; 1935; 809-1600 sf.
3. C.: İstanbul, Kanaat Kitabevi; 1935; 1601 - 2192+10 sf.
- 4 — Osmanlıca - Türkçe - Fransızca Sözlük
İstanbul; 1936; 528 sf.
- 5 — Fransızca Kıyasî ve Gayr-ı Kıyasî Fiiller (A. Sühâ ile)
İstanbul; 1936; 276 sf.
- 6 — Tarih ve Coğrafyaya âit Değişik İsimler Lügata
İstanbul; 1937; 286 sf.
- 7 — Seyyid (Corneille'den tercüme)
İstanbul; 1938; 85 sf.
- 8 — Nikomed (Corneille'den tercüme)
İstanbul; 1938; 88 sf.
- 9 — Destan ve Divân Edebiyatında İstanbul Sevgisi
İstanbul, Cumhuriyet Matbaası; 1941; 25 sf.
- 10 — Ali Suâvî'nin Türkçülüğü
İstanbul, Vakıf Basımevi; 1942; 32 sf.; 1 planş.
- 11 — Cimri (Moliere'den tercüme)
Ankara, Maârif Basımevi; 1943; 15 + 132 sf.
- 12 — Hastalık Hastası (Moliere'den tercüme)
Ankara, Maârif Basımevi; 1943; 117 sf.
- 14 — Türk Tarih Kurumuna Açık Mektup (Türk kahramanlarına ermenilik isnâdı münâsebetiyle)
İstanbul, Yeni Matbaa; 1945; 67 sf.
- K7P 15 — İzâhlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi
1. C.: İstanbul Türkiye Yayınevi; 1947; 14 + 534 sf.
2. C.: " " " " ; 1948; 565 sf.
3. C.: " " " " ; 1950; 2 + 770 + 2 sf.
4. C.: " " " " ; 1955; 893 sf.
- 754
0721 16 — İstanbul Fethinin İnsanî ve Medenî Kıymeti
İstanbul, Halk Basımevi; 1953; 51 sf.
- 6616 17 — Baltacının Prut Zaferi
İstanbul, İstanbul Mat.; 1955; 15 sf.; 1 planş.
95609

İSMÂİL HÂMİ DÂNİŞMEND

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Ansiklopedisi
Kütüphaneleri

Garp Menba'larına Göre :

Kayıt No : 293

Tasnif No. : 297.05
DAN.6

GARP MEDENİYYETİNİN MENBAI OLAN

İSLÂM MEDENİYETİ

1983

YAĞMUR YAYINEVİ
Tel.: 27 64 40 — İSTANBUL

Genel Dağıtım :

TİMAŞ A. Ş.
Çatalçeşme Sok. No. 50
Cağaloğlu - İST.
Tel.: 513 84 15

İsmail Hami Danişmend

İSLÂM MEDENİYETİ

9. Baskı
Kasım 1989

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No. :	11546
Tasnif No. :	299.091 İSMİ

Kapak : Nurettin Ünal
Dizgi : Bayrak Matbaası
Baskı : Gümüş Basımevi

Dergâh Yayınları : 62
Kültür serisi : 2

İsmail Hâmi Danişmend

GARP İLMİNİN
KUR'AN-I KERİM HAYRANLIĞI

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No :	495
Tasnif No. :	215 DAN.G

DERGÂH YAYINLARI
P.K. 1240 — İSTANBUL

«Garp ilminin Kur'an-ı Kerim hayranlığı»nın yayın hakları
Dergâh Yayınları'na aittir.

1978

Büyük tarihçi İsmail Hâmi Danışmend'in hazırladığı bu eserde batılı ilim adamlarının Türklerin yüksek zekâ ve kabiliyetleri hakkında yazdıklarını hayretle ve ibretle okuyacaksınız.

İSMAIL HAMİ DANIŞMEND

İSTANBUL	
Y. İslâm Enstitüsü Kütüphanesi	
Kayıt No.	6624
Konu No.	177 DAN

GARB MEMBALARINA GÖRE ESKİ TÜRK SECIYYE ve AHLÂKI

1961

İSTANBUL KİTÂBEVİ
Bâyezid, P. K. 5 — İstanbul, Tel: 22 81 44

Milliyetçiler Derneği Neşriyatı : 2

Y. İslâm Enstitüsü Kütüphanesi	
Kayıt No.	828 6616
Konu No.	956.07 DAN

BALTACI'NIN PRUT ZAFERİ

İsmail Hâmi DÂNIŞMEND

İstanbul Üniversitesi MESCİD Kütüphanesi	
Nu :	80

İSTANBUL YAYINEVİ MATBAASI
Ankara C. Cemal Nadir S. Nu. 15/1
1955 — İstanbul

Y. İslâm Enstitüsü Kütüphanesi	
Kayıt No.	7075
Konu No.	

İslâmın Üstünlüğü

İsmail Hami Danişmend

Hazreti Muhammedin Cihan hükümdarlığı

Mister. Bernard Shaw
Mevlânâ Muhammed Ali
Seyyid Emir Ali
Prens Bismark
Maurice Lambillatte

Niçin Müslüman Oldum ?

Prenses Sarvak

Her Hakkı Mahfuzdur

Sebilürreşat Neşriyatı

Hüsnütâbiat Matbaası - İstanbul
1378 - 1959

59

İSMAIL HAMİ DANIŞMEND

TÜRKLÜK MESELELERİ

İKİNCİ BASKI

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No :	3757
Tasnif No. :	801 DAN.T

A. Kadir Özyen
2.6.1977
İstanbul

İSTANBUL KİTABEVİ

Beyazıt PK. 5 Tel: 22 81 44
İ S T A N B U L

1976

Istanbul Fethi Derneği

Neşriyatı

Sayı : 15

MARMARA ÜNİVERSİTESİ	
İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi	
Kayıt No.	734
Konu No.	

İSTANBUL FETHİNİN İNSANİ VE MEDENİ KIYMETİ

Ismail Hami Danişmend

8510

SİSİLİ CAMİİ KÜTÜPHANESİ	
Kitap No.	8510
Tasnif No.	6

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İLACIYAT İC ÖLTESİ

KÜTÜPHANESİNE

Sisili Camii Vakfı
Tarafindan tediye edilmiştir.

7 / 19..85

Istanbul HALK Basımevi

1 9 5 3

İSTANBUL FETHİ DERNEĞİ
YAYINLARI — Nr. 6

MARMAĞRA ÜNİVERSİTESİ	
İlahiyat	760
Kütüphane	
Yayıncı	

FÂTİH'İN HAYATI VE FETİH TAKVİMİ

I.

İSMAİL HAMİ DANIŞMEND

MARMAĞRA ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

KÜTÜPHANESİNE

847

İSMAİL HAMİ DANIŞMEND	9200	1985
92 (Fakülte)		

İsmaîl Camii Vakfı
Taraflarınca Vakfedilmiştir.

Giriş

Yakın tarihimizi ele alırken birçok araştırmacının basından faydalanmak durumunda kaldığını biliyoruz. Bunun şüphesiz olumlu tarafları yanında, mahsurları da olabilmektedir. Bu mahsurları en aza indirmenin yolunun, bilgi kaynakları arasındaki mukayesenin yanında, kullandığımız bir basın organını bütünüyle tanımaktan da geçtiği söylenebilir. Elimizdeki basın tarihi ile ilgili araştırmalar ise, bize her istediğimiz basın organı hakkında yeterli bilgi sunmak seviyesinde değildir. Bu seviyeye ulaşabilmek için şüphesiz zamana ve birçok araştırmaya ihtiyaç vardır. Bu düşünceden hareketle biz, yakın tarihimizin önemli bir dönemi olan Mondros Mütarekesi döneminde, İstanbul'da İsmâil Hâmi (Danışmend) (1) tarafından yayınlanan **Memleket** gazetesini incelemeye çalışacağız.

Mütareke'nin dördüncü ayı içinde, 10 Şubat 1919 'da yayın hayatına giren **Memleket** gazetesinin hiç ara vermeden (2), 15 Ağustos 1919 tarihine kadar, altı aydan fazla -185 sayı- süren bir yayın hayatı olmuştur(3). Bu sürenin bir gazete için uzun olduğu söylenemez. Fakat **Memleket** gazetesinin yayın hayatında bulunduğu altı aylık dönem, yakın tarihimizin bir kısım önemli olaylarının yaşandığı dönemdir. Bu bakımdan, **Memleket** gazetesinin bir gazete olarak özellikleri

1 İsmâil Hâmi Danışmend'in hayatı ve eserleri için bk. Ali Çankaya, **Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler**, IV, Ankara, 1968-69, ss.1533-1538; **Türk Ansiklopedisi**, XX, Ankara, 1972, s. 308; **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, II, İstanbul, 1972, s. 192.

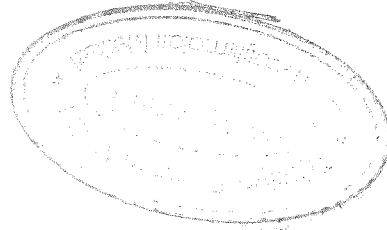
2 **Memleket** gazetesi sadece Ramazan Bayramı dolayısıyla, 1 ve 2 Temmuz 1919 tarihlerinde yayınlanmamıştır. O sıralarda bayramlarda, **Hilâl-i Ahmer** gazetesi yayınlanmakta idi. **Memleket**, 30 Haziran 1919.

3 Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, II, Ankara, 1984, s. 50 ve Hülya Baykal, **Türk Basın Tarihi 1831-1923**, İstanbul, 1990, s. 223'te, gazetenin son sayısının 14 Ağustos'ta, dolayısıyla 184 sayı yayımlandığı yazmaktadır.

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

TARİH İNCELEMELERİ DERGİSİ, VIII

Bornova - İzmir, 1993, s. 127-155.

MADDELERİNDEN
SÖZLEŞİMLERİNDEN

01 MART 1996

İSMAIL HAMİ DANIŞMEND

Sadr-ra'zam Tevfik Paşa'nın dosyasındaki
resmî ve hususî vesikalara göre:

31 MART VAK'ASI

000280-61

İSTANBUL KİTABEVİ

Bâyezid, P. K. 5 — İstanbul Tel : 22 81 44

1961

RÂBİA HÂTUN
ŞİİRLERİ

İSMÂİL HÂMÎ DANIŞMEND'İN
TAVZİHİ İLE

BÂBİÂLİ YAYINEVİ

1961

OM 2944 - 61

C. H. P.
Genel Sekreterliđi
Neşriyatından

ISMAIL HAMI DANIŞMEND

ALİ SUAVİ'NİN
TÜRKÇÜLÜĞÜ

1942

İstanbul

İstanbul Sevenler Grubu
Neşriyatından : No. 1

İsmail Hami Danişmend

DESTAN ve DİVAN
EDEBİYATLARINDA
İSTANBUL SEVGİSİ

İstanbul

90K/1264

Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu

1941

9 (496.11)(082.1) = 94.35

İS 7

Tarih

İSMAIL HAMİ DANIŞMEND

İSTANBUL	
Y. İslâm Enstitüsü Kütüphanesi	
Kayıt No.	6656
Konu No.	200 DAN

TÜRK İRKİ NİÇİN MÜSLÜMAN OLMUŞTUR?

Her hakkı mahfuzdur

OKAT YAYINLARI
Cağaloğlu Yokuşu No. 40/11
Posta Kutusu: 1017 - İstanbul

1959

ABSTRACT

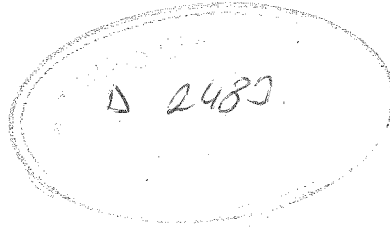
The Community of Himaye-i Etfal which was established to protect the orphan and left children of the homeland during long war-time founded a public guest-house for the children (Çocuk Misafirhanesi) in 1918. A comprehensive manual consisting of 91 matters was prepared for the public guest-house for the children which was directly connected with the administration centre.

That public guest-house, Which was founded at the end of World War I, performed like a store. All the needs of the orphan children who were gathered from the streets and the war areas were satisfied in the public guest-house.

Not only the children's problems about accommodation, nutrition, education and health were interested but also the children grew up. The public guest-house was service of 2027 children between 1917 and 1922.

Keywords: The Community of Himaye-i Etfal,
Public Guest-house for the Children,
Orphan Child,
World War I,
War and Child.

Atatürk Dergisi, D/3, 2003 Ekim, s. 203-218

SİVAS KONGRESİ DİVAN-I RİYÂSET KÂTİBİ İSMAİL HAMİ (DÂNİŞMEND)

İSMAİL HAMİ DANIŞMEND, PRESIDENCY COUNCIL'S CLERK OF SİVAS
CONGRESS

Erkan CEVİZLİLER*

Çocukluk Yılları ve Tahsil Hayatı

Ünlü Türk tarihçisi ve yazarı İsmail Hami (Dânişmend), Anadolu'da Dânişmendliler Devleti'ni kuran Türkmen prenslerinin sülalesinden Melik Dânişmend'in torunlarından¹. 1892 yılında Merzifon'da doğan İsmail Hami Dânişmend'in babası Cebel-i Garbî Mutasarrıflarından Emîr Mahmud Kâmil Bey², annesi Çerkes asıllı bir aileye mensup olan Melek Hanım'dır³.

İsmail Hami Bey babasının görevi nedeniyle çocukluk yıllarını Lübnan, Trablusgarb ve Şam'da geçirdi. Özel öğretmenlerden ders gördükten sonra, Şam İdadisi'nin son sınıfına imtihanla girdi ve buradan mezun olarak lise öğrenimini tamamladı⁴. Ardından İstanbul'a giderek Mülkiye Mektebi'ne kayıt yaptırdı. Temmuz 1912'de "iyi" dereceyle, Feyzullah Sacit Ülkü, Münir Mazhar Kamsoy, Hasan Yaman, İhsan Hâmid Tigrel, Burhan Cahit Morkaya, Abdullah Akşin ve Hasan Basri Bostar gibi birçok tanınmış idareci, maliyeci ve diplomat ile birlikte mezun oldu⁵.

Memuriyet Dönemi ve Minber Gazetesi

Mezuniyetinden sonra Paris'te College de France'da bir süre öğrenim yaptıysa da, burada fazla kalmayıp Eylül 1912'de Hariciye Nezâreti Tahrîrât-ı Hâriciye Kalemî'nde üçüncü kâtip olarak çalışmaya başladı⁶. Fakat gerek mizacı gerekse de yetişme şeklinin, bir memurdan ziyade bir ilim adamı ve yazar olmaya müsait olmasından dolayı, buradaki görevini fazla sürdürmeyerek öğretmenlik mesleğine geçti⁷. Sırasıyla, Aralık 1912'de Mâlîye

- * Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Araştırma Görevlisi
1 Refii Cevat Ulunay, "İsmail Hami Dânişmend", Milliyet, 14 Nisan 1967.
2 M. Ali Çankaya, Son Asır Türk Tarihi'nin Önemli Olayları İle Birlikte Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler, IV, Ankara, 1968, s.1533.
3 Cumhuriyet, 19 Mayıs 1925.
4 Türk Ansiklopedisi, M.E.B., XX, Ankara, 1972, s.308.
5 İsmail Hami Dânişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, I, İstanbul, 1971, s.IX, XI.
6 Çankaya, Son Asır Türk Tarihi'nin Önemli Olayları İle Birlikte Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler, IV, s.1533.
7 Dânişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, I, s.X; Cevdet Küçük, "Dânişmend İsmail Hami", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, VIII, İstanbul, 1993, s.465.

İsmail Hâmi Dânişmend

CUMHUR ASLAN

Osmanlı tarihinin ihtişamını ve İslâmî değerleri vurgulayan muhafazakâr bir milliyetçilik anlayışının temsilcilerinden olan İsmail Hâmi Danişmend (1899-1967), 1912’de Mülkiye Mektebi’ni bitirmiş, hemen ardından Maliye Yüksek Okulu’nda Yakın Çağ öğretmeni, 1913’te Darülfünun Edebiyat Şubesi Dinler Tarihi Müderris Muavinliğine getirilmiştir. Bağdat Hukuk Mektebi Müdürlüğü, üstlendiği son resmî görev olacaktır. 1910’ların sonlarından itibaren tarih araştırmacısı ve yazar kimliğiyle varolur. 1950’li yıllara kadarki çalışmalarıyla ve *Türklük Mecmuası*’nın başyazarlığını yaparak, milliyetçi cenahta yer almıştır. Sayısız araştırma, inceleme, eser vermiş, ayrıca şiir yazmış, tiyatro çevirileri yapmış, hayatının son dönemlerinde *Yeni İstanbul* gazetesinde yazmıştır. Evinin

“bir ilim akademisi” olarak anılmasını sağlayan konuşma-tartışma toplantıları düzenlemesiyle de bilinir (Ayaşlı, 2002: 128-14).

İsmail Hâmi, Kurtuluş Savaşı sürerken 1919’da *Memleket* gazetesini çıkarmış ve burada başyazarlık yapmıştır. Çok “ateşli ve milliyetçi” yazılar yazmasına karşılık gazete dört ay sonra kapatılmıştır. Daha sonra Sivas Kongresi’ne İstanbul delegesi olarak katılan ve 4 Eylül 1919’da yapılan başkanlık divanı seçimlerinde divan kâtipliğine seçilen İsmail Hâmi, kongre sırasında yayımlanmaya başlanan *İrade-i Milliye* gazetesinin ilk günlerinde başyazarlık yapmıştır. Kongrede tartışmaların eksenini oluşturan manda meselesinde o Amerikan mandası fikrini müdafaa edenlerin önde gelenlerindedir. Kongrede nelerin tartışılıp saptanacağını belirlemesi için kurulan “İhzarî Encümen”in kararlarını İsmail Hâmi kaleme almış, raporunda Türkiye’nin geri ve yoksul olduğu görüşünden hareketle Amerikan mandası fikrini savunmuştur. “Amerika’nın bütün vaidlerini ayaklar altına alarak Türkleri ezmeye çalışması varid bile görülse, yine Amerikan mandasının kabul edilmesi mecburiyetinin bulunduğunu ve bu mandayı Amerika’ya kabul ettir-

müşterek dalaletimizin neticesidir” (Banarlı, 1984: 129-34). Bir Osmanlı eserleri sergisini gezdikten sonra ise şunları kaleme alır: “Osmanlı Türk tarihinde defalarca olduğu gibi, o devirdeki Türklüğü idare eden büyük ve fatih bir ailenin adıdır. Hakikatte bu şaheserleri yaratan asıl kudret, bizzat Türklüğün kendisidir” (Banarlı, 1985: 390-91). Burada dikkati çeken, Türklükle Osmanlılığın eşitlenmesidir; Osmanlı tarihi tamamen Türk tarihinin

en şerefli bir kısmı olarak takdim edildiğinde resmî ideoloji açısından da bir itiraz söz konusu olamaz.

Her biri çalışmalarıyla Osmanlı/Türk tarih ve kültürünün inançlı savunucuları olan, Muallim Cevdet, Osman Nuri Ergin ve Ahmet Süheyl Ünver üçlüsünün kökleri ise Abdülaziz Mecdi Tolun vasıtasıyla tasavvufun (üçüncü devre) Melamilik koluna gider (*Tarih Vakfı İstanbul Ansiklopedisi*, V, 380-86). Bu grup içinde Osmanlı

mek için çok çalışılması gerektiğini” belirtmiştir (Erol, 1972: 84-98).

1925 senesinde Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından tutuklanmış, beş ay sonra beraat etmiştir (*Yeni İstanbul*, 14 Nisan 1967).

1950’li yıllarda İsmail Hâmi, yazdığı *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi* (1947) adlı kitabı nedeniyle yoğun bir tartışmanın nesnesi olmuştur. Kitabında Osmanlı tarihinin hikâyesini 1924 yılına kadar anlattığı halde hiç Atatürk’ten bahsetmemesi üzerine “bir kısım öğrenci” kitabı protesto ederek yakmaya teşebbüs etmişlerdir. Onun yazılarında, hatta *Tarihi Hakikatler* adlı çalışmasında bile Mustafa Kemal üzerinde hiç durmaması, dikkate değer bir durumdur. Öte yandan yazdıklarının Kemalizmin özellikle Türk tarihine dönük argümanlarıyla örtüşen bir boyutu vardır. Örneğin 1935’te yazdığı *Antropoloji ve Lenguistik Vesikalara Göre Türklerle Hind-Avrupalıların Menşe Birliği* adlı çalışması bunun tipik örneğidir.

Özellikle “makro” tarih çalışmaları yapan İsmail Hâmi’nin düşünce dünyasını yorumlarken, öncelikle Türkiye’de milliyetçi-muhafazakâr tarih yazımı üzerinde durmamız gerekir. Kemalist tarih tezinin Türk tarihi içinde

İrade-i Milliye ve Memleket gazetelerinin ve Türklük Mecmuası’nın başyazarı İsmail Hâmi Danişmend’in mâziden kopan bir milletin kendini umutacağı fikri, onun çalışmalarının başlıca saikidir.

Osmanlı/İslâm dönemini paranteze alması, daha sonraki tarihçi kuşağının bir kesimini objektif tarihçiliğe bir kesimini de reaksiyoner bir milliyetçi tarihçiliğe kaydırmıştır. Bu reaksiyoner tutum içinde Osmanlı dönemi ağırlıklı bir yer bulmuştur. İsmail Hâmi Daniş-

tarih ve kültürü üzerine ciltler dolusu eseriyle öne çıkan Süheyl Ünver (1898-1986) aynı zamanda Yahya Kemal’in de doğrudan etkisini taşır (Sayar, 1994). Süheyl Ünver için de mâzi kavramı, mâziyi yaşatmak çok önemlidir. Ünver gibiler için mâziyi ihmal, asil bir soydan geldiğini inkâr etmektir: “Ne güzel mâzimiz var. Ona dönmeyeceğiz. Ama iyi dersler almayı ihmal etmeyeceğiz. bunların gericilikle alakası yok.” Ünver’in yazılarında vurgu yine

1071 sonrasıdır: Üstün bir medeniyet olarak Osmanlı-Türk medeniyeti ve bu medeniyetin yarattığı Pax-Ottomana övülür. Bu grupta da ‘cihan devleti’ kavramı belirgindir. Aynı zamanda, Fatih’in, İstanbul’un fethinin ve Osmanlı tarihinde 15. yüzyılın idealleştirilmesi vardır. Ünver için Pax-Ottomana’nın başlangıç noktası İstanbul’un fethidir: “İstanbul bütün Türk tarihinin, Türk coğrafyasının bir terkibi, bir hülâsası ve tecellisi olmuştur. Anladım

7 3 MAYIS 1992

②
XX
267) Danışmend, İsmail Hami:

The Importance of the Conquest of Istanbul for Mankind and Civilization / çeviren E. A. ve B. M.. Istanbul, 1953. 54 S..
(Publications of the Istanbul Society for Celebration of the Conquest: 15)

(Eroberung von Konstantinopel (1453) Istanbul)

Sign.:55658

2 3 MAYIS 1992

6) Danışmend, İsmail Hami:

Ali Suâvi'nin Türkçülüğü. 2. Baskı, Istanbul, 1942. 36 S..

Sign.:55674